

Zápis z obhajoby disertační práce

Student: Joaquim José Sousa Coelho Ramos

Studijní program: Filologie

Studijní obor: Románské jazyky

Název disertační práce: „Ocorrência e interpretação dos verbos modais „dever“ e „poder“ em contexto jurídico: contributos para uma análise juslinguística“

Jazyk práce: portugalština

Jazyk obhajoby: čeština

Školitel: PhDr. Jan Hricsina, Ph.D.

Oponenti: Mgr. Petra Svobodová, Ph.D., Mgr. Iva Svobodová, Ph.D.

Datum obhajoby: 14. 9. 2017

Místo obhajoby: Praha

Předseda komise: doc. PhDr. Petr Čermák, Ph.D.

Členové komise: prof. PhDr. Bohumil Zavadil, Ph.D.; doc. Pavel Štichauer, Ph.D.; prof. PhDr. Jana Králová, CSc.; PhDr. Jaroslava Jindrová, Ph.D.

Přítomní: dle prezenční listiny

10:30 Předseda komise doc. Petr Čermák zahájil obhajobu, představil sebe a přítomné členy komise a přítomné oponenty. Přítomným pak představil studenta.

10:35 Školitel seznámil přítomné stručně se svým hodnocením studentova studia a jeho disertační práce, které uvedl ve svém písemném vyjádření.

10:40 Student seznámil přítomné s tezemi své disertační práce. Sdělil zejména:

Práce má 4 části – představení, metodologie, vytvoření korpusu a jeho využití, závěry.

Úvod je věnován zejména komplexnosti odborného právníckého jazyka a problematice modálních sloves. Autora zajímalo, jak se v tomto specifickém kontextu chovají modální slovesa.

Předpokládána byla přítomnost zejména modálních sloves vyjadřujících deontickou modalitu.

Pro účely práce autor sestavil vlastní korpus obsahující 2 typy právnických textů (smlouvy a právní předpisy). V rámci analýzy bylo zjištěno, že nejvyšší počet výskytů má sloveso „poder“, což bylo

překvapivé, jelikož mluvíme o textech normativní povahy. Toto sloveso má na základě výzkumu více interpretací, přičemž pouze první jmenovaná se nerealizuje v právnických textech:

- a) Možnost
- b) Povolení nebo omezení
- c) Eventuální možnost
- d) Nutnost
- e) Povinnost

Autor představil ukázky různých užití slovesa „poder“ v právnických textech. Konstatoval, že jeho sémantické interpretace neodpovídaly očekáváním založeným na teoretických konceptech modality. Specifičnost právnických textů otevírá možnosti pro specifické interpretace tohoto slovesa. Je nutné brát v úvahu kontext, který není ani situační, ani primárně lingvistický, interpretace tohoto slovesa v právnických textech se tak často liší od jeho interpretací v běžném kontextu. Práce předestírá další otázky o důvodech, proč autoři zákonů používají sloveso „poder“, odpověď na tyto otázky by mohl poskytnout další výzkum věnující se i čistě logickým, logicko-sémantickým nebo filosofickým aspektům problematiky.

11:00 Oponentka dr. Iva Svobodová seznámila přítomné s hlavními body svého posudku a se závěrem, že doporučuje předloženou disertační práci k obhajobě. Položila studentovi tyto otázky:

Shodují se výsledky ve dvou vytvořených subkorpusech (smlouvy a právní normy)?

Proč byli jako respondenti v praktické části zvoleni nerodilí mluvčí s rodným jazykem slovanským?

Existují příklady, kdy se právní odborník nevyzná v lingvistické problematice modálních sloves a dopustí se v důsledku toho chybné interpretace textu?

Otázka z posudku, zda jsou korpusy dostupné veřejnosti, byla zodpovězena hned v úvodním představení doktoranda (ano, jsou).

11:07 Oponentka dr. Petra Svobodová seznámila přítomné s hlavními body svého posudku a se závěrem, že doporučuje předloženou disertační práci k obhajobě. Položila studentovi tyto otázky:

Jaká je podle autora definice modálního slovesa a jaká je hranice mezi modálním, pomocným a polopomocným slovesem v portugalském vnímání?

Vyplývají ze srovnání právního jazyka a běžného jazyka nějaké obecné rozdíly? (V závěru je dle oponentky toto pouze naznačeno.)

Mohl by autor shrnout různé faktory, které mohou měnit vnímání modality zkoumaných sloves?

11:13 Student reagoval na vyjádření školitele a na posudky oponentů a jejich položené otázky. Sdělil zejména:

Mezi dvěma subkorpusy byly skutečně rozdíly. Subkorpus právních norem má více preskriptivní charakter, druhý je spíše argumentační, v každém subkorpusu se tedy např. objevují jiné slovesné osoby, což může mít vliv na interpretaci modálních sloves. Interpretace byla vždy jasnější v legislativním subkorpusu.

Důvody, proč autor pracoval s respondenty, kteří nebyli rodilí mluvčí portugalštiny, jsou dva. První z nich je čistě praktický, autor působil v pozici lektora na FF UK. Druhý důvod je ten, že autor předpokládá, že řada studentů filologie bude následně pokračovat v kariéře překladatele a může se setkat s překlady soudních textů. Autora tedy zajímalo, jak potenciální překladatelé těchto textů rozumí modálním slovesům v nich použitým.

Autor se domnívá, že se může stát, že právník z lingvistického hlediska špatně interpretuje modalitu v konkrétním textu, neboť našel celou řadu sporných textů, které mohou v souvislosti s interpretací modálních sloves vyvolat pochybnosti, a uvedl příklady.

Dr. Iva Svobodová se dále otázala, jak by se tedy podle autora měla nejlépe v právních textech vyjadřovat „možnost“, pokud sloveso „poder“ není ideálním prostředkem. Autor reaguje, že na tuto otázku neexistuje jasná odpověď, a je to tedy důležité téma pro tvůrce práva do budoucna.

V otázce delimitace modálních sloves a jejich odlišení od sloves polopomocných a pomocných se autor opíral o gramatiky. Přímo pak navazuje na výzkum, který v této oblasti provedla Maria Fátima Oliveira, je si však zároveň vědom toho, že tato diskuse není uzavřena a interpretace se mohou lišit.

K otázce, zda lze shrnout nějaké zásadní odlišnosti v užívání modálních sloves v běžném a právnickém jazyce autor konstatuje, že analýza korpusu jasně ukázala převážné používání těchto sloves v první osobě indikativu přítomného času, což však bylo vzhledem k povaze těchto textů očekávatelné. Jako překvapující se jeví to, že tato slovesa v tvaru tradičně označovaném jako imperfektum (*imperfecto*) plní pouze funkci temporální, nikoli funkci modální, tj. zastoupení kondicionálu, což je v běžné řeči naopak velmi frekventované. Podle autora je hlavním důvodem archaizující charakter právnických textů.

Vnímání modality zkoumaných sloves podle autora mohou měnit nejen slovesný čas a osoba, ale také spojky, které jim předcházejí. Právě tato otázka bude předmětem dalšího autorova výzkumu.

11:32 Oponenti se vyjádřili k vystoupení studenta. Dr. Iva Svobodová navrhla i další možnosti modální interpretace některých spojek. Obě oponentky byly spokojeny s odpověďmi studenta.

11:33 Předseda komise zahájil diskusi.

V následné diskusi vystoupily dr. Jaroslava Jindrová a profesorka Maria Fátima Oliveira z Universidade do Porto

Dr. Jaroslava Jindrová podotkla, že právní jazyk je velmi archaický a specifický a není možné se na něj dívat z čistě lingvistického hlediska, modální slovesa jsou často jen součástí velmi přísné struktury těchto textů a např. v překladu do češtiny by řada z nich zmizela.

Student s tímto souhlasí, lingvistický a právní přístup jsou podle něj odlišné a je možná chyba, že právníci většinou při tvorbě nebo interpretaci právnických textů nekonzultují lingvisty.

María Fátima Oliveira konstatovala, že spolupráce se studentem byla zajímavá, zdůraznila náročnost sestavování vlastního korpusu a důležitost zjištění, že sloveso se slabým modálním významem může v právních textech nabýt silné interpretace. Toto je autorův objev, který by měl být dále zkoumán. Práce podle ní také nabízí podněty pro překladatele právnických textů.

V otázce delimitace modálních a polopomocných sloves dále podotkla, že její interpretace navazuje na práci Anabely Gonçalves.

11:46 Předseda komise ukončil samotnou obhajobu a komise zahájila neveřejné zasedání o klasifikaci obhajoby disertační práce.

12:05 Předseda komise seznámil studenta a přítomné s výsledkem obhajoby:
Obhajoba disertační práce byla klasifikována *prospěl*.

Zapisovatel: PhDr. Dana Kratochvílová, Ph.D.

Jméno a podpis předsedy komise:
Doc. PhDr. Petr Čermák, Ph.D.